

Positieve aanpassing

Tijdens de UNIDO-conferentie die in 1975 te Lima (Peru) werd gehouden, werd door ontwikkelde en ontwikkelingslanden gezamenlijk de doelstelling aanvaard, dat het aandeel van de ontwikkelingslanden in de wereldproductie van industriële goederen van nog geen 7% in 1975 tot ten minste 25% in het jaar 2000 zou moeten worden opgevoerd. Hoewel geen zinnig woord valt te zeggen over de vraag of de z.g. Lima-doelstelling inderdaad zal worden gerealiseerd, is de laatste jaren wel steeds duidelijker geworden, dat zich in de mondiale economische structuur en het patroon van de internationale handel ingrijpende wijzigingen kunnen gaan voltrekken. Van een aantal „newly industrialising countries”, zoals Hong Kong, Zuid-Korea, Singapore en Taiwan, is wel bekend dat zij er op specifieke markten (w.o. kleding, textiel, lederwaren en elektronica) in geslaagd zijn zeer snel zeer diep te penetreren. Maar momenteel beginnen ook grotere landen, zoals Brazilië, Mexico, Argentinië, de Philippijnen en Maleisië, zich als belangrijke exporteurs op de wereldmarkt te manifesteren. En dan zijn er nog de „slappende reuzen” China en in mindere mate India, die beschikken over een enorm handelspotentieel, en die ongetwijfeld langzaam maar zeker hun export (verder) tot ontwikkeling zullen brengen.

Het is begrijpelijk dat in de westerse economieën, die worden geconfronteerd met een stagnerende economische groei, de toenemende concurrentie van ontwikkelingslanden niet zonder zorg wordt gadeslagen. Hoewel het aandeel van de ontwikkelingslanden in de totale wereldhandel nog maar uiterst bescheiden is, zijn in bepaalde „gevoelige” sectoren de gevolgen van hun marktpenetratie wel degelijk merkbaar. De neiging zou dan ook gemakkelijk kunnen ontstaan om de werkgelegenheidsproblemen in de ontwikkelde landen in belangrijke mate aan de opmars van de ontwikkelingslanden toe te schrijven. Dat zou vervolgens kunnen leiden tot protectionistische maatregelen om de import uit ontwikkelingslanden af te remmen. Daarmee zou een zware domper worden gezet op de betrekkingen tussen Noord en Zuid.

Op het symposium „Internationale handel, werkgelegenheid en Noord-Zuidssamenwerking” dat op 11 en 12 december jl. door het Instituut voor Ontwikkelingsvraagstukken te Tilburg werd georganiseerd, kwamen deze vraagstukken uitvoerig aan de orde. Reeds direct na de aanvang van het symposium sprak minister De Koning van Ontwikkelingssamenwerking de wens uit, dat voor eens en voor altijd zou kunnen worden afgerekend met de suggestie dat de achteruitlopende werkgelegenheid in ons land wordt veroorzaakt door toenemende concurrentie uit ontwikkelingslanden. En dat we ons te weer zouden moeten stellen tegen import uit de derde wereld door het nemen van protectionistische maatregelen. De minister werd op zijn wenken bediend. Zeer duidelijk kwam uit de bijdragen van de verschillende sprekers naar voren dat een toename van de export van ontwikkelingslanden leidt tot een nog grotere import van deze landen uit de geïndustrialiseerde wereld. Per saldo zouden door een uitbreiding van de onderlinge handel zowel in de ontwikkelings- als in de ontwikkelde landen (en in casu ook in Nederland) meer arbeidsplaatsen tot stand komen. In feite is de vraag van de derde wereld de laatste jaren zelfs een belangrijke stabiliserende factor geweest in de internationale conjunctuur. Daarnaast werd door het merendeel van de aanwezigen ook het protectionisme resoluut van de hand gewezen, omdat het leidt tot een geringere efficiency en produktiviteit dan vrijhandel en het de inflatiebestrijding doorkruist. Bovendien is het een kortzichtige politiek die vroeg of laat tot vergeldingsmaatregelen leidt welke juist de sterkere exportsectoren treffen.

De conclusie van minister De Koning, dat vrije toegang van producten uit ontwikkelingslanden moet worden bevorderd en vergroting van de koopkracht van ontwikkelingslanden gestimuleerd, vond dan ook veel bijval. Maar waar het aankwam op de instrumentatie van een dergelijk beleid, bleef het opmerkelijk stil. Prof. dr. L. J. Emmerij opperde nog wel de mogelijkheid van trilaterale initiatieven van OPEC-, ontwikkelings- en ontwikkelde landen, waarbij deze resp. kapitaal, arbeid en technologie beschikbaar zouden stellen, maar tot een nadere uitwerking van deze gedachte kwam het ook niet. En met de enkele constatering dat er een gemeenschappelijk belang bestaat, is de internationale vraag nog weinig gestimuleerd, evenmin als de financiële hindernissen zijn verkleind.

Iets dergelijks gold in feite het protectionisme. Hoe duidelijk de uitspraken tegen het protectionisme ook waren, daarmee is het verschijnsel de wereld nog niet uit. Het werkgelegenheidsverlies ten gevolge van marktpenetratie van ontwikkelingslanden kan in bepaalde sectoren of regio's bijzonder hard aankomen. De plaats van bijeenkomst — Tilburg — was als voorbeeld sprekend genoeg. Onder druk van belangengroepen of onder dreiging van stemmenverlies kunnen regeringen en politieke partijen zich dan toch gedwongen zien tot het treffen of sanctioneren van protectionistische maatregelen. Bijzonder interessant in dit verband waren de cijfers die prof. dr. L. B. M. Mennes voor Nederland presenteerde. Hoe netjes ons land zich vergeleken met andere landen misschien ook moge gedragen — Nederland moet wel, want het is bij uitstek afhankelijk van een ongestoorde internationale handel — toch blijkt ook hier een aanzienlijke mate van protectie te bestaan. In 1975 werd 16% van de toegevoegde waarde en 24% van de werkgelegenheid in de industrie — met name in arbeidsintensieve sectoren en sectoren die in zwakke regio's zijn geconcentreerd — beschermd door een effectieve protectie van meer dan 10%. En daarbij waren nog lang niet alle subsidies meegeteld, terwijl bovendien moet worden aangetekend dat pas sinds 1976 de hausse is ontstaan in allerlei vormen van subsidiëring en steunverlening aan bedrijven, die zonder twijfel als protectie kunnen worden beschouwd. De natuur blijkt weer sterker dan de leer.

Het afwijzen van een defensief protectionistisch beleid, dat uit oogpunt van werkgelegenheidsbehoud wordt gevoerd, wordt intussen in de praktijk bepaald niet gemakkelijk doordat een offensiever beleidsalternatief voorhanden zou zijn. Compensatie van werkgelegenheidsverlies in zwakke regio's en sectoren vindt nauwelijks plaats. En sinds het kabinet de voorstellen van de WRR voor een actief reïndustrialisatiebeleid heeft verworpen is zelfs opnieuw een mogelijke aanzet in die richting onbenut gebleven.

De hamvraag die ook in Tilburg naar voren kwam, is en blijft hoe en waarin de Nederlandse economie zich zal moeten specialiseren, als de internationale arbeidsverdeling voortschrijdt en bepaalde sectoren waarin wij geen comparatieve voordelen bezitten doet afkalven. De studies die daaromtrent zijn verricht, leiden niet tot zeer duidelijke uitkomsten. Waarschijnlijk is er een zeker comparatief voordeel in sectoren waarin relatief veel geschoolde arbeid en natuurlijke hulpbronnen (m.n. landbouwproducten) worden gebruikt. Maar dat biedt nog weinig aanknopingspunten voor de vraag hoe daarin de export kan worden gestimuleerd en of dat dan toereikend is. Het blijft een moeilijke zaak met het zoeken naar de vormgeving van een positieve herstructureeringspolitiek. En ook op het Tilburgse symposium werd de steen der wijzen niet gevonden.

L. van der Geest